

HEINRICH MANN

**ÎNGERUL
ALBASTRU**

Traducere: EUGEN FILOTI

EDITURA ORIZONTURI

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MANN, HEINRICH

Îngerul albastru / Heinrich Mann ; trad.: Eugen Filoti. -

București : Orizonturi, 2021

ISBN 978-973-736-452-4

I. Filoti, Eugen (trad.)

821.112.2

Corectură: **ANCUȚA ANTONESCU, EMILIA LEANCĂ**

Copertă: **TATIANA DANIELA POPESCU**

Capitolul I

Fiindcă-l chema Raat, toată școala îi zicea Unrat – Scârnăvie. Nimic mai simplu și mai natural. Se întâmpla câteodată ca unul sau altul dintre profesori să capete o altă poreclă decât avusese înainte. O nouă serie de elevi ajungea în clasă, descoperirea, cu ferocitate, la profesor cine știe ce aspect comic neluat în seamă îndeajuns de promoția precedentă și-i spunea necruțător pe nume. Unrat însă își purta porecla de multe generații, tot orașul era deprins cu ea; colegii lui o foloseau în afara liceului și chiar și între zidurile acestuia, de îndată ce întorcea spatele. Cei care luau școlari în gazdă, ajutându-i și la învățătură, ori de câte ori vorbeau cu ei despre profesor, îi spuneau numai Unrat. Deșteptul care ar fi încercat să descopere ceva nou la dirigintele clasei a șasea și să-i aplice o nouă pecete nu ar fi izbutit nicicând, asta și pentru că numele consacrat continua să producă asupra bătrânului dascăl același efect ca acum douăzeci și șase de ani. Era de ajuns ca în curtea școlii un elev să strige altuia în momentul în care profesorul trecea:

– Parcă miroase a scârnăvie!

Sau:

– Văleu! Simt în nări duhoarea de scârnăvie! Și îndată bătrânul ridică nervos din umărul drept, aruncând pieziș, prin ochelari, o privire verzuie, pe care elevii o considerau prefăcută, dar care era speriată și răzbunătoare; privirea

Toate drepturile acestei ediții aparțin **Editurii ORIZONTURI**

Editura ORIZONTURI – București
Bdul Libertății nr. 4, bl. 117, et. 7, ap. 20
telefon: 021.3177679, 0744531333
e-mail: orizonturi@editura-orizonturi.ro
www.editura-orizonturi.ro

unui tiran cu conștiința încărcată, care caută să descopere în faldurile mantiiilor pumnalele ascunse. Bărbia lui țepăună, cu cioculețul firav cenușiu-gălbui se mișca în jos și în sus. Nu putea „dovedi nimic” elevului care strigase și era silit să se furișeze mai departe, pe picioarele-i subțiri, îndoite din genunchi, și cu pălăria lui soioasă de zidar pe cap.

Cu prilejul jubileului său din anul trecut, liceul organizase o retragere cu torțe. Unrat ieșise pe balconul locuinței sale și luase cuvântul. În timp ce toate capetele se îndreptau în sus, spre el, un glas neplăcut, sugrumat izbucnise:

– Se simte scârnavie în aer!

Alții repetară:

– Se simte scârnavie! Se simte scârnavie!

Colo sus, profesorul începu să se bâlbâie, deși prevăzuse incidentul, privind țintă gura căscată a fiecărui zurbagiu. Alți domni stăteau pe aproape; simți că nici de data aceasta nu putea „dovedi nimic”, dar reținu numele tuturor. Chiar de a doua zi, cel cu glasul sugrumat, neștiind să spună care a fost locul nașterii fecioarei din Orléans, dădu profesorului prilejul să-l asigure că-i va sta încă deseori în cale în cursul vieții. Într-adevăr, acest Kieselack nu a luat note de trecere la Paști. Împreună cu el rămaseră repetenți cei mai mulți dintre cei care strigaseră în seara jubileului; printre ei era și von Ertzum. Lohmann nu strigase, și totuși rămase și el repetent. Acesta din urmă înlesni însă răzbu-narea profesorului Unrat prin trândăvia lui, iar cel dintâi, prin mintea lui înecată. În toamna următoare, într-o dimineață, la ora unsprezece, în recreația dinainte de lucrarea scrisă despre Fecioara din Orléans, von Ertzum, care nici de data aceasta nu citise nimic despre fecioară și prevedea o catastrofă, deschise brusc fereastra într-un acces de grea

deznădejde și strigă la întâmplare, cu o voce sălbatică, în ceața de afară:

– Scârnavie!

Nu știa dacă profesorul era în apropiere, și puțin îi păsa de asta. Spătosul iuncăr¹ fusese, bietul, împins fără puțință de împotrivire, numai de nevoia de a-și mai dezmoți mădularele, înainte de a fi silit să se cocoșeze timp de două ore în fața unei coli albe și goale, spre a o acoperi cu cuvinte scoase din capul lui, de asemenea gol. De fapt, Unrat tocmai trecea prin curte. Când strigătul de la fereastră ajunsese până la el, făcu un salt colțuros. Prin ceață, el desluși sus, silueta noduroasă a lui von Ertzum. În curte, nu era niciun elev căruia să i se fi putut adresa von Ertzum. „De astă dată – își spuse Unrat plin de bucurie – m-a țintit pe mine. De astă dată i-o pot dovedi.”

Urcă scara în cinci salturi, deschise brusc ușa clasei, trecu repede printre bănci și se săltă, cu unghiile înfipte în catedră, pe postament. Aci se opri, tremurând din tot corpul, și fu nevoit să răsuflă adânc. Elevii clasei a șasea se sculaseră să-l salute și larma nețarmurită se înecă deodată într-o tăcere de-a dreptul năucitoare. Își priveau dirigintele ca pe o vită turbată care, din nefericire, nu putea fi ucisă și care, deocamdată, câștigase chiar un avantaj dureros asupra lor. Pieptul lui Unrat se agita violent; în cele din urmă, rosti cu vocea lui înăbușită:

– Mi s-a strigat adineauri din nou un cuvânt, o denumire, în sfârșit, un nume pe care nu sunt dispus să-l accept. Nu voi tolera niciodată această batjocură din partea acelu

¹ Elev al unei școli militare.

soi de oameni pe care am avut, din nefericire, prilejul să-i cunosc prin dumneavoastră. Țineți minte ce vă spun: vă voi urmări oriunde voi putea. Ticăloșia dumitale, von Ertzum, nu numai că-mi inspiră dezgust, dar ea se va sfârâma ca sticla de tăria unei hotărâri pe care ți-o anunț acum. Chiar astăzi voi raporta domnului director, și tot ce stă în puterea mea va fi făcut – de bună seamă, doară – pentru ca instituția să fie dezbărată măcar de drojdia cea mai infamă a societății omenеști.

După aceea își smulse paltonul de pe umeri și șuieră:

– Stați jos!

Clasa se așează, numai von Ertzum rămase în picioare. Capul lui gros, pistruiat, era acum tot atât de stacojiu ca și părul țepos de pe creștet. Vru să spună ceva, începu de câteva ori, dar renunță din nou. În cele din urmă izbucni:

– Nu am fost eu, domnule profesor!

Câteva glasuri solidare și gata de jertfă îl sprijiniră.

– N-a fost el!

Unrat bătu din picior:

– Tăcere!... Iar dumneata, von Ertzum, ține minte că nu ești primul din familia dumitale pe care, vezi numai, l-am stânjenit în cariera lui și că în ceea ce te privește pe dumneata, îți voi îngreuna mult înaintarea și pe viitor, dacă nu cumva n-o voi zădărnici chiar cu totul, așa cum am procedat pe vremuri și cu unchiul dumitale. Vrei să devii ofițer, nu-i așa, von Ertzum? Și unchiul dumitale dorea asta. Cum nu a ajuns niciodată să treacă clasa, iar certificatul de maturitate pentru serviciul cu termen redus – bagă bine de seamă – i-a fost mereu refuzat, a fost pus la un așa-numit

teasc² dar, pare-se, fără mai mult succes, astfel încât numai printr-un act special de clemență al suveranului a obținut de bine de rău, accesul la cariera ofițerească, pe care a trebuit însă, pe cât se pare, s-o întrerupă din nou, foarte curând. Ei bine! Soarta unchiului dumitale sau una asemănătoare, von Ertzum, te așteaptă și pe dumneata. Îți doresc noroc, von Ertzum. Păreră mea despre familia dumitale, von Ertzum, este fixată de cincisprezece ani. Și acum – aci vocea lui Unrat crescă din adânc – nu ești vrednic să-ți ascuți pana lipsită de duh de sublima figură de fecioară la care vom trece. Piei de aici, la zdup!

Von Ertzum, greoi la minte, continua să asculte. Din cauza încordării atenției, el imita inconștient din fălci mișcările pe care profesorul le făcea cu ale lui. Pe când Unrat vorbea, bărbia, din a cărei margine superioară răsăreau câțiva țepi galbeni, îi aluneca între cutele încremenite ale gurii, ca pe șine, iar saliva lui împroșca până în prima bancă. Strigă:

– Mai ai îndrăzneală, flăcăule? Pleacă, îți zic, la zdup!

Speriat, von Ertzum se grăbi să iasă din bancă. Kieselack îi șopti:

– Apără-te, măi omule!

În spate, Lohmann mormăia înăbușit:

– N-avea grijă, pe ăsta ți-l mai muiem noi.

Condamnatul se strecură pe lângă catedră și intră în cămăruța care servea clasei drept vestiar și în care era întuieric beznă. Unrat oftă ușurat când ușa se închise în urma acestei namile spătoase.

² Denumirea cursului particular special pentru pregătirea în vederea examenului de bacalaureat.

– Acum – spuse el – să recâștigăm timpul pe care netreb-
nicul ăsta ni l-a răpit. Angst, iată tema, scrie-o pe tablă.

Șeful clasei privi biletul cu ochii lui miopi și se apucă
încet, de scris. Toți urmăreau cu încordare literele care luau
ființă din cretă și care erau atât de pline de urmări pentru ei.
Dacă tema privea o scenă pe care, din întâmplare, nu o
„preparaseră”, însemna că „n-aveau habar” și că „o sfe-
cliseră”. Din superstiție, mai spuneau repede, înainte ca
silabele de pe tablă să capete un înțeles:

– O, Doamne, intru la apă!

În sfârșit se putea citi sus:

„Ioana: Trei rugăminți ai înălțat, Delfine;

Ia seama, dacă ți le voi numi! (Fecioara din Orléans,
actul întâi, scena a zecea). Temă: A treia rugămintea a
Delfinului.”

Când citiră acestea, se priviră unii pe alții. Căci toți
intraseră la apă. Unrat îi „băgase la apă”. El se așeză cu un
zâmbet prefăcut în fotoliul de pe estradă și-și răsfoi carnetul
de notițe.

– Ei – întrebă el fără a ridica privirea, ca și cum totul ar
fi fost limpede – mai doriți ceva?... Dați-i drumul!

Cei mai mulți se încovoieră peste caietele lor, ca și cum
ar fi început să scrie. Câțiva stăteau cu privirile pierdute.

– Mai aveți cinci sferturi de ceas, observă Unrat pe un
ton nepăsător, deși era plin de o bucurie lăuntrică. Această
temă de compunere nu fusese găsită până atunci de niciunul
dintre profesorii neînchipuit de lipsiți de conștiință, care,
prin compendii tipărite, întindeau acestor ticăloși, punți de
măgar, pentru a le înlesni să ticluiască, fără trudă, analiza
oricărei scene de dramă.

Mulți dintre elevi își aminteau scena a zecea din actul
întâi și cunoșteau oarecum primele două rugăminți ale lui

Carol. Despre a treia nu știau nimic, li se părea că nu o
citiseră niciodată. Șeful clasei și alți doi sau trei, printre care
și Lohmann, erau chiar siguri de acest lucru. Delfinul nu
ceruse profetesei decât să-i repete două din rugămințile lui;
acest lucru îi fusese de ajuns pentru ca să creadă în mi-
siunea divină a Ioanei. A treia rugămintea era pur și simplu
trecută sub tăcere. Ea se afla deci, desigur, în alt pasaj, sau
reieșea undeva, indirect din context, sau se împlinea chiar
de-a dreptul, fără să se poată ști că acolo se împlinea ceva.
Angst, șeful clasei, recunoștea pe tăcute el însuși că putea
exista un punct căruia nu-i acordase niciodată atenție. În
orice caz, trebuia să fie ceva de spus despre această a treia
rugămintea, ba chiar despre a patra sau a cincea, dacă Unrat
le-ar fi cerut un asemenea lucru. Să acopere un număr de
pagini cu fraze despre lucruri de a căror existență erau
departe de a fi convinși, cum ar fi spiritul de datorie, bine-
facerile învățăturii și dragostea de a servi sub arme, era o
treabă pentru care elevii fuseseră pregătiți de mulți ani prin
exercițiile de compunere. Tema nu-i privea, dar scriau.
Această operă poetică însă, din care fusese ales fragmentul
și care de câteva luni folosea ca să-i „bage la apă”, le era
profund nesuferită; scriau totuși cu avânt.

Cu Fecioara din Orléans clasa se ocupa de la Paști, de
trei sferturi de an. Repetenții o cunoșteau bine încă de anul
trecut. O citiseră de la cap la coadă, și iarăși de la coadă la
cap. Învățaseră scene pe dinafară, dăduseră explicații isto-
rice, îi studiaseră poetica și gramatica, transpuseseră versu-
rile ei în proză și proza iarăși înapoi în versuri. Pentru cei
care la prima citire simțiseră vraja și strălucirea în aceste
versuri, ele deveniseră de mult serbede. În cântecul de
flășnetă care se repeta în fiecare zi, nu mai deslușeau nicio

melodie. Niciunul nu auzea glasul feciorelnic, de o stranie blândețe, în care severe luciri de spadă se înalță scilpitoare; armura nu mai acoperă nicio inimă, și aripi de înger se întind larg, luminoase și necruțătoare. Cel care, dintre tinerii aceștia, s-ar fi cutremurat cumva mai târziu de nevinovăția tulburătoare a acestei păstorite, cel care ar fi iubit în ea triumful slăbiciunii, cei care s-ar fi înduioșat cândva de maiestruoasa fecioară, care, părăsită de ocrotirea cerească, se transformă într-o biată fetiță, îndrăgostită fără leac, nu va mai încerca curând asemenea emoții, îi vor trebui peste douăzeci de ani pentru ca Ioana să poată fi din nou pentru el altceva decât o pedantă colbuită.

Penițele zgâriau hârtia: privirea profesorului Unrat căta fără niciun alt gând lăaturalnic, peste cefele aplecate. Era plăcută ziua în care izbutea să „prindă” pe unul dintre ei: mai ales când era unul care „pronunțase numele”, se bucura tot anul de pe urma acestui lucru. Din nefericire, trecuseră doi ani de când nu mai putuse „prinde” pe vreunul din cei de la care porneau strigătele perfide. Fuseseră ani răi. Un an era bun sau rău, după cum Unrat „prindea” pe câțiva, sau nu putea „să le dovedească nimic”.

Unrat, care se știa dușmănit, tras pe sfoară și urât de elevi, îi trata la rândul lui ca dușmani ereditari, dintre care cât mai mulți trebuiau „băgați la apă”, sau împiedicați să ajungă la „capătul clasei”. Întrucât își petrecuse toată viața în școli, nu avea darul să-i privească pe băieți și treburile lor din perspectiva experienței vieții, îi vedea atât de aproape ca și cum ar fi fost și el unul din mijlocul lor, investit pe neașteptate cu autoritate și înălțat pe estradă. Vorbea și gândea în limba lor, folosea jargonul lor, și spunea vestiarului „zdup”. Își pronunța alocuțiunile în stilul pe care și ei

l-ar fi adoptat în astfel de cazuri, anume. În perioade latinizante întretesute cu „doar numai”, „neapărat, vezi bine” și alte asemenea împerecheri neroade de cuvinte de umplutură, deprinderi ale lecțiilor sale din clasa a opta, despre Homer: căci grațioasele locuțiuni circumstanțiale ale elinei trebuiau traduse și ele în formulări din cele mai greoaie. Cum mădularele sale înțepeniseră, el ar fi vrut să impună același lucru și celorlalți din instituție. Neîncetata nevoie de a goni, de a face zgomot, de a înghionti, de a provoca suferință, de a face pozne, de a cheltui fără rost curajul de prisos și puterea fără întrebuintare a mădulelor și creierelor tinere de băieți – ca niște cățeluși – Unrat o uitase și nu o pricepuse niciodată. Când aplica pedepse, nu o făcea gândind în sinea lui cu superioară înțelegere: „Sunteți ștregari, cum e firesc, dar disciplina trebuie păstrată” ci pedepsea serios și cu dinții încleștați. Ceea ce se petrecea în școală avea pentru Unrat seriozitatea și realitatea vieții. Lenea era asemeni cu stricăciunea unui cetățean netrebnic, neatenta și râsul însemna rezistența împotriva autorității de stat, o pocnitoare era început de revoluție, o „tentativă de înșelăciune”, care dezonora pe veci pe cel vinovat. În asemenea ocazii, Unrat pălea. Când trimitea pe un elev la „zdup”, se simțea ca un autocrat care deportează încă un grup de răzvrățiți într-o colonie de pedeapsă și care-și dă seama, cu teamă și cu bucuria izbânzii, de întreaga sa putere, dar și de râcâitul neliniștitor care roade temeliiile acestei izbânzi. Pe cei ieșiți de la „zdup”, ca și pe toți ceilalți care-i aduseseră vreodată o atingere, Unrat nu-i ierta niciodată. Cum aparținea instituției de un sfert de veac, orașul și împrejurimile lui erau pline de foști elevi ai săi, dintre cei pe care-i „prinsese” pronunțându-i porecla, sau dintre cei cărora „nu